

Utbildningsutskottets betänkande

1981/82: 5

om förändringar av gymnasieskolans utformning m. m. (prop. 1981/82: 14)

Propositionen

Regeringen har i proposition 1981/82: 14 (utbildningsdepartementet) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen har förordats om mer samordnade timplaner för de treåriga ekonomiska, humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga linjerna samt den fyraåriga tekniska linjen i gymnasieskolan,
2. godkänna vad som i propositionen har förordats om att länskolnämnderna inte längre skall få ge tillstånd till mindre och fler grupper i gymnasieskolan än bestämmelserna medger,
3. godkänna vad som i propositionen har förordats om timreduktioner vid små undervisningsgrupper i gymnasieskolan,
4. godkänna vad som i propositionen har förordats om möjlighet att anordna självstudietimmar i gymnasieskolan,
5. godkänna i propositionen framlagt förslag om avskaffande av specialarbete inom gymnasieskolan,
6. godkänna i propositionen framlagt förslag om en särskild handledarresurs och en friare resursanvändning i gymnasieskolan,
7. godkänna vad som i propositionen har förordats om möjlighet att inte anlita ersättare vid kortare tjänstledighet för lärare och om användningen av på så sätt inbesparade lärartimmar i gymnasieskolan,
8. godkänna vad som i propositionen har förordats om förändringar för riksinternatskolorna och andra privata skolor,
9. godkänna i propositionen framlagt förslag om avskaffande av specialarbete inom kommunal och statlig vuxenutbildning,
10. godkänna vad som i propositionen har förordats om förändringarnas ikraftträdande,
11. bemyndiga regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att även i övrigt fastställa de ändringar som krävs i läroplanen för gymnasieskolan.

Riksdagen har med anledning av den s.k. besparingspropositionen (prop. 1980/81:20) år 1980 beslutat att ca 180 milj. kr. skall sparas på statens bidrag till driften av gymnasieskolan fr. o. m. redovisningsåret 1982/83.

För att ge skolstyrelser och skolor större möjlighet att fördela de ekonomiska resurserna på de områden där de bäst behövs föreslås nu en friare användning av en mindre del av gymnasieskolans statsbidrag, vilket innebär att gymnasieskolan i likhet med grundskolan får en förstärkningsresurs. Vikten av en behovsriktad resursfördelning betonas.

För att sparmålet skall nås föreslås vidare i propositionen *att* länskolnämndernas nuvarande dispensgivning beträffande undervisningsgruppers storlek och antal skall upphöra, *att* timentalen reduceras i små undervisningsgrupper, *att* timplanerna för de tre- och fyraåriga linjerna samordnas så att mer samläsning kan äga rum, *att* möjlighet till självstudier under viss tid införs, varigenom gradvis träningen i självständigt arbete kan öka och behovet av lärarhandledning minska *samt att* skolorna får omfördela resurser motsvarande inbesparade kostnader genom att ej förordna ersättare vid korttidsvikariat.

Motionerna

1981/82: 32 av Stig Alemyr m. fl. (s) vari yrkas

1. att riksdagen avslår regeringens förslag om s. k. självstudietimmar i gymnasieskolan, om att avskaffa specialarbetet och om en särskild handledarresurs,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om ämnet samhällskunskap på fyraårig teknisk linje,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om små undervisningsgrupper,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder mot dubbelutbildning,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om snabberedning av möjligheter till samverkan mellan gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om grunderna för fri resursanvändning i gymnasieskolan,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder för att bättre utnyttja beslutade intagningsplatser i gymnasieskolan.

1981/82: 38 av Elisabeth Fleetwood (m) och Ingrid Sundberg (m) vari yrkas att riksdagen beslutar anhålla att regeringen utreder förutsättningar, na för ett införande av timplan och organisation för ämnet historia enligt 1979 års alternativa timplaner (SSG-gymnasiet).

1981/82: 39 av Helge Hagberg (s) vari yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av att slå vakt om de humanistiska och samhällsorienterande ämnena i gymnasieskolan.

1981/82: 40 av Hans Nyhage m. fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen godkänner vad som i motionen föreslås beträffande dispositionen av resurser för timmar till förfogande,
2. att riksdagen godkänner vad som i motionen föreslås beträffande att inte anlita ersättare vid s. k. korttidsvikariat,
3. att riksdagen beslutar att den fria resursen får den omfattning (135–155 milj. kr.) och konstruktion, som framgår av motionen.

1981/82: 41 av Rune Rydén m. fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen med hänsyn till särskilda omständigheter som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om timalreduktion m. m. för ämnena grekiska och latin,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om samläsning i vissa fall mellan allmän språkkunskap och latin i årskurs 2.

1981/82: 42 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar avslå proposition 1981/82: 14 om förändringar av gymnasieskolans utformning m. m.,
2. att riksdagen beslutar upphäva sitt beslut med anledning av utbildningsutskottets betänkande 1980/81: 15 i vad avser besparingar i gymnasieskolan.

Utskottet

1. Inledning

I proposition 1980/81: 20 om besparingar i statsverksamheten, m. m. (bil. 8 s. 11) föreslog föredragande statsrådet för gymnasieskolans del en minskning av lärarinsatserna med 6 % fr. o. m. läsåret 1982/83. Det förutsattes att i besparingsarbetet bl. a. erfarenheter från de s. k. alternativa timplanerna skulle tas till vara. De föreslagna förändringarna beräknades ge en besparing på ca 180 milj. kr. i 1982 års beräknade löneläge.

Utbildningsutskottet anförde (UbU 1980/81: 12 s. 12 och UbU 1980/81: 15) att målet borde vara att nå en besparingseffekt som i huvudsak motsvarade det belopp som angavs i propositionen. Även andra besparingsmetoder borde enligt utskottet prövas i regeringens arbete med en proposition. Arbetet med timplanerna borde bedrivas i kontakt med gymnasieutredningen (U 1976: 10). Riksdagen beslöt i enlighet därmed (rskr 1980/81: 120).

I proposition 1981/82: 14 om förändringar av gymnasieskolans utformning m. m. läggs nu fram förslag till olika besparingar om sammanlagt ca 180 milj. kr.

Enligt motion 1981/82: 42 yrkande 2 bör riksdagen upphäva sitt år 1980 fattade beslut om att spara i huvudsak 180 milj. kr. på gymnasieskolans

område. Motionärerna anser att de statliga besparingar som behövs bör göras på andra områden än skolans, eftersom det fortfarande finns brister där som måste avhjälpas genom särskilda insatser.

Det statsfinansiella läget i landet har enligt utskottets uppfattning gjort det nödvändigt att besluta om vissa besparingar också på skolområdet. Utskottet kan inte ansluta sig till yrkande 2 i motion 1981/82:42 om att riksdagen skall upphäva sitt tidigare beslut om besparingar i gymnasieskolan. Motionsyrkandet bör därför avslås av riksdagen. Utskottet kommer i det följande att behandla sparförslagen i proposition och motioner var för sig.

Enligt propositionen bör besparingarna genomföras på följande sätt.

Timplanerna för de tre- och fyraåriga linjerna bör ändras så att de kan samordnas bättre än som nu är möjligt. En sådan förändring av timplanerna ger läsåret 1982/83 till följd av ett minskat totalantal timmar i årskurs 1 en besparing på ca 30–40 milj. kr. Minskningen av antalet timmar i årskurs 1 kompenseras senare med en motsvarande timtalsökning i årskurs 3. Då timplanerna helt genomförts läsåret 1984/85, får man en årlig besparing som – jämfört med dagens kostnader – beräknats till ca 35–45 milj. kr.

Länsskolnämndernas möjlighet att medge dispens från lägsta elevantal för anordnande av undervisning bör upphöra, vilket ger en besparing på ca 55–65 milj. kr. Vidare bör timtalen reduceras med 20–25 % för undervisningsgrupper med mindre än 12 elever i de fall grupperna kan omfatta minst 8 och högst 30 elever. Den årliga besparingen kan här beräknas till ca 15 milj. kr.

Återstående del av besparingen läsåret 1982/83, dvs. i runda tal $(180 - 35 - 60 - 15 =) 70$ milj. kr., bör tas ut genom en minskad lärartilldelning till skolorna och, som en följd därav, ett visst antal självstudietimmar för eleverna. Effekten av denna besparing om 70 milj. kr. föreslås mildrad genom att skolorna som en allmän undervisningsresurs får tillgodoräkna sig ej utnyttjade korttidsvikarietimmar.

Utskottet behandlar i det följande förslag i propositionen och förslag framförda i motioner om dels samordnade timplaner, dels självstudietimmar och en friare resursanvändning, dels små undervisningsgrupper m. m., dels andra besparingar m. m., dels åtgärder för genomförandet av förändringarna.

2. Samordnade timplaner

Förslag till mer samordnade timplaner för de treåriga ekonomiska, humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga linjerna samt för den fyraåriga tekniska linjen läggs fram i propositionen. Detta förslag bygger på de erfarenheter som vunnits i de kommuner som anordnat

gymnasieskolutbildning enligt s.k. alternativa timplaner (tidigare SSG, särskild samordnad gymnasieskola). Dessa timplaner tillkom under 1970-talet för gymnasierregioner med ett elevunderlag av mindre än 400 16-åringar.

Förslaget innebär bl. a. ett förändrat språkprogram. I detta har timtalen för de olika språken på linjerna inom en årskurs gjorts lika för att möjliggöra samläsning mellan linjerna och bidra till en mer rationell och ekonomisk organisation. På humanistisk linje föreslås alla elever såsom i dag i princip studera tre moderna språk i tre år. Härtill kan linjens elever med oförändrat timtal i moderna språk lägga latin i årskurserna 2 och 3. Grekiska kan studeras i årskurs 3. På naturvetenskaplig linje föreslås två språk läsas samlat under tre år och på teknisk linje två språk under två år. På de ekonomiska och samhällsvetenskapliga linjerna skall eleverna kunna välja mellan två eller tre språk.

För att öka möjligheterna till samläsning mellan linjerna har samordning skett av timtal också i ett antal andra ämnen, t. ex. svenska, psykologi, gymnastik, matematik, naturkunskap och kemi. Detta har medfört bl. a. att historia på de ekonomiska och tekniska linjerna samt på variant av naturvetenskaplig linje koncentrerats till årskurs 3 och att timtalet för ämnet på dessa studievägar minskats från fyra till tre. På teknisk linje har timtalet för samhällskunskap minskats från nu sammanlagt fem i årskurserna 1 och 3 till tre enbart i årskurs 3. Detta har i sin tur inneburit att utrymme skapats för biologi i årskurs 2 på denna linje.

Totaltimtalen för var och en av de tre årskurserna har vidare ändrats från nuvarande 34 i årskurs 1, 32 i årskurs 2 och 30 i årskurs 3 till 30, 32 resp. 34.

I propositionen läggs också fram förslag till smärre förändringar av timtalen för vissa ämnen i de alternativa timplanerna (prop. 1979/80: 15, UbU 1979/80: 4, rskr 1979/80: 27). På grund av det begränsade elevunderlaget upptar dessa timplaner inte variantämnen på naturvetenskaplig linje, grekiska, estetiska specialämnena m. m.

De föreslagna nya timplanerna tas upp i fem motioner.

I motion 1981/82: 38 hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller att förutsättningarna utreds för att *historia* skall få samma omfattning och placering i årskurser som ämnet har i de alternativa timplaner som ursprungligen började tillämpas läsåret 1973/74. I motion 1981/82: 32 (yrkande 2) föreslås att timtalet för *samhällskunskap* på teknisk linje inte minskas utan förblir oförändrat fem. Enligt motion 1981/82: 39 bör humanistiska och samhällsorienterade ämnen som t. ex. historia inte till sin omfattning reduceras utan få behålla de timtal de har i dag på olika linjer. Timme till förfogande bör enligt motion 1981/82: 40 (yrkande 1 i denna del) minskas till 0,25 veckotimme per klass och årskurs. Slutligen begärs i motion 1981/82: 42 (yrkande 1 i denna del) att riksdagen avslår förslaget om

mer samordnade timplaner. Motionärerna anser att timplaneförslagets pedagogiska konsekvenser inte belysts i propositionen och att förslaget får mycket stor betydelse för olika ämnens tyngd på olika linjer.

Utskottet anser att besparingar inom gymnasieskolan bör göras genom ökad samläsning. För att göra samläsning möjlig måste de olika ämnena nuvarande timtal på olika linjer rubbas i vissa fall. Utskottet kan liksom motionärerna konstatera att bl. a. ämnen som historia och samhällskunskap enligt regeringens förslag minskar i timtal på vissa linjer samtidigt som de ökar på andra.

Utskottet behandlar först förslagen beträffande ämnet historia. Skolan skall bl. a. genom undervisningen i historia ge eleverna kunskaper om sådana skeenden och företeelser som bidragit till att skapa nuvarande förhållanden i Sverige och världen i övrigt. Det kan – som utskottet ser det – bli svårt att förverkliga historieundervisningens mål om timtalet för historia reduceras jämfört med nuläget. Enligt utskottets mening bör därför i årskurs 3 av ekonomisk linje historia ökas med en veckotimme till fyra, religionskunskap minskas med 0,5 veckotimme till två och gymnastik minskas med 0,5 veckotimme till 2,5. Samma ändring bör göras i årskurs 3 på variant av naturvetenskaplig linje samt i årskurs 3 av teknisk linje. Härigenom återställs timtalen för de nämnda tre ämnena till de tal som gäller i dag för ämnena på resp. studieväg. Jämfört med förslaget i propositionen innebär detta en förbättrad ställning för ämnet historia.

Utskottet går nu över till ämnet samhällskunskap. Genom att antalet timmar i samhällskunskap på teknisk linje i propositionen föreslås minskas från fem till tre får eleverna på linjen inom sitt reguljära studieprogram i årskurs 2 utrymme för biologi. I dag väljer 30–40 % av dessa elever biologi som utökad studiekurs. Utskottet utgår från att eleverna på linjen skall kunna få kompletterande orientering i samhällsfrågor under timmar till förfogande. Även koncentrationsdagar och gemensamma samlingar kan användas för ändamålet. Utskottet, som inser värdet av att blivande tekniker genom förslaget bl. a. får utbildning i ekologi, är samtidigt medvetet om att inte så få elever från teknisk linje senare väljer utbildningar inom högskolan som kräver särskild behörighet i ämnet samhällskunskap, dvs. enligt dagens krav en kurs om minst fem veckotimmar i ämnet. För att elever som så önskar skall kunna få denna särskilda behörighet bör enligt utskottets mening eleverna på teknisk linje i årskurs 2 kunna välja 2,5 veckotimmar samhällskunskap i stället för de i propositionen föreslagna 2 veckotimmarna i biologi. SÖ bör ges i uppdrag att pröva möjligheterna att genom förändringar i kursplanen åstadkomma samläsning i årskurs 2 mellan elever på teknisk linje och elever på övriga linjer. Samma utbytesmöjlighet bör finnas för elever på teknisk linje vid skolenheter som tillämpar de alternativa timplanerna. Därmed öppnas även för elever vid dessa skolenheter en möjlighet att inför årskurs 3 välja mellan studier på naturvetenskaplig linje och studier på teknisk linje.

Utskottet har inget att erinra mot regeringens förslag i övrigt i vad gäller samordnade timplaner. Med hänvisning till vad som anförts föreslår utskottet att riksdagen beträffande mer samordnade timplaner för de treåriga ekonomiska, humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga linjerna samt den fyraåriga tekniska linjen med anledning av proposition 1981/82: 14 samt motionerna 1981/82: 32 yrkande 2, 1981/82: 38 och 1981/82: 39 och med avslag på motionerna 1981/82: 40 yrkande 1 i denna del och 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

De ifrågavarande timplanerna bör fogas som *bilaga 1* och *bilaga 2* till detta betänkande.

3. Självstudietimmar och en friare resursanvändning

Skolstyrelse i kommun med mer än en enhet av gymnasieskolan har i dag rätt att besluta om fördelning på de olika skolenheterna av kommunens totala resurs för stödundervisning, samordnad specialundervisning och frivillig undervisning. Denna fria resursanvändning bör enligt föredragande statsrådets mening även omfatta kommunens totala resurs för timmar till förfogande och för delning av klass eller grupp för studieteknisk träning.

Skolledningen vid varje skolenhet bör enligt föredragande statsrådet få besluta om fördelningen av här nämnda resurser som tilldelas av skolstyrelsen samt om fördelningen av resurserna för laborationer och konstruktionsövningar, undervisning i nybörjarspråk samt annan delning av klass eller grupp enligt bestämmelser i timplanerna. Användningen av dessa resurser bör alltså i framtiden inte vara låst till särskilda lektioner och ämnen. Undantagna från denna fria resursanvändning bör enligt propositionen vara resurserna för hemspråksundervisning och studiehandledning på hemspråk, för stödundervisning i svenska för invandrarelever samt för särskild undervisning.

För att åstadkomma en omfattande, samlad resurs för fri användning förordar föredragande statsrådet att ett så stort antal timmar i gymnasieskolans timplaner markeras som självstudietimmar, som motsvarar en bruttobesparing av 175 milj. kr. Av detta belopp bör ca 70 milj. kr. utgöra nettobesparing och ca 105 milj. kr. återföras till kommunernas disposition som en särskild handledarresurs, även den inräknad i den totala resurs, kallad förstärkningsresurs, som skall kunna användas fritt.

För de tre- och fyraåriga linjerna föreslår föredragande statsrådet en sammanlagd möjlig *självstudietid* av totalt 10 veckotimmar för årskurserna 1, 2 och 3, fördelade på högst 1,5 veckotimmar i årskurs 1, högst 3,5 veckotimmar i årskurs 2 och högst 5 veckotimmar i årskurs 3 i de föreslagna förändrade timplanerna. För årskurs 4 av teknisk linje föreslås högst 6

veckotimmar. När det gäller möjlighet till självstudier på de tvååriga linjerna anger statsrådet självstudietiden till högst 7 veckotimmar för vissa linjer och till högst 2 för andra linjer samt för specialkurser.

Den totala *förstärkningsresursen* bör enligt propositionen omfatta den föreslagna handledarresursen (105 milj. kr.) samt nuvarande resurser för stödundervisning och samordnad specialundervisning (55–60 milj. kr.), för timmar till förfogande (45–50 milj. kr.), för studieteknisk träning (45–55 milj. kr.) och för frivillig undervisning (20–25 milj. kr.), sammanlagt 270–295 milj. kr.

I propositionen föreslås vidare att skolledningen lokalt skall få avgöra i vilken mån vikarie behöver anställas för en kortare tjänstledighet. Inbesparade lärartimmar skall enligt förslaget bokföras och får av skolledningen tillföras skolenhetens samlade förstärkningsresurs. Det blir då möjligt att lokalt bedöma, om lärarinsatser bör ske genom vikarier eller i form av ytterligare handledning under exempelvis självstudietimmar.

I motion 1981/82: 32 (yrkande 1 i denna del) hemställs om avslag på regeringens förslag om självstudietimmar och en särskild handledarresurs i gymnasieskolan. Innebörden av motionen är att den av regeringen föreslagna besparingen om 70 milj. kr. genom självstudietimmar inte bör göras. Avslag på regeringens förslag i denna del föreslås likaledes i motion 1981/82: 42 (yrkande 1 i denna del). I motion 1981/82: 40 yrkas avslag på förslaget om en särskild handledarresurs och därmed också på regeringens förslag om självstudietimmar motsvarande en nettobesparing av ca 70 milj. kr. I den senare motionen föreslås att besparingen i stället skall åstadkommas genom att resursen för timmar till förfogande minskas med ca 35 milj. kr. (yrkande 1 i denna del) och genom att särskilt statsbidrag inte utgår för vikariat under 1–5 dagar vilket anses motsvara en besparing av ca 35 milj. kr. (yrkande 2). Kostnaden för sådana vikariat får enligt motionärerna bestridas ur den förstärkningsresurs, som kommunerna enligt propositionen skall få disponera fritt. Förstärkningsresursen föreslås i motion 1981/82: 40 omfatta 135–155 milj. kr. (yrkande 3). Avslag på självstudietid i latin och grekiska föreslås i motion 1981/82: 41 (yrkande 1 i denna del). Slutligen bör enligt motion 1981/82: 32 (yrkande 6) skolöverstyrelsen (SÖ) få i uppdrag att utarbeta modeller och exempel för den lokala tillämpningen av en friare resursanvändning.

Att eleverna i hela gymnasieskolan tränas att arbeta självständigt är av betydelse för både elevernas fortsatta studier och deras verksamhet i arbetslivet. Enligt utskottets mening finns det dock skäl som talar för att omfattningen av de i propositionen föreslagna självstudierna bör reduceras. Självstudier i enlighet med regeringens förslag bör enligt utskottets uppfattning endast förekomma i årskurs 3 av de treåriga ekonomiska, humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga linjerna (under högst 5 veckotimmar) och i årskurserna 3 och 4 på fyraårig teknisk linje (under högst 5 resp. högst 6 veckotimmar) samt i årskurs 2 av de tvååriga

ekonomiska, sociala och tekniska linjerna (under högst 3 veckotimmar). Självstudier av det slag som föreslås i propositionen bör alltså inte förekomma i årskurserna 1 och 2 på tre- och fyraåriga linjer och i årskurs 1 på nämnda tvååriga teoretiska linjer. På övriga studievägar (linjer och specialkurser) bör självstudier av nämnt slag inte förekomma alls. Utskottet uppskattar den besparing som uppkommer genom anordningen med självstudietimmar i de angivna årskurserna till ca 70 milj. kr. Som en följd av den nu föreslagna minskningen av volymen självstudietimmar kommer den i propositionen upptagna handledarresursen inte att bli aktuell.

Självstudietimmarna bör kunna reduceras eller helt tas bort om skolorna så önskar. Detta kan ske genom att de för handledning tar i anspråk dels de medel som frigörs – vilket också anges i propositionen – om man inte i alla lägen förordnar vikarier för kortare tid, dels delar av vissa förstärkningsresurser (t. ex. för timmar till förfogande, studieteknisk träning, stöd- undervisning och samordnad specialundervisning, frivillig undervisning, sammantaget motsvarande 165–190 milj. kr.).

Utskottet vill i detta sammanhang ta upp frågan om hur läsårets arbetsdagar utnyttjas. Läsåret omfattar 40 veckor (280 dagar). Under läsåret skall eleverna ha 10 lovdagar. Vidare skall 4–8 dagar (8–16 halvdagar) användas för lekar, idrott och friluftsvärksamhet. Undervisningen får inställas under tid motsvarande högst 5 dagar för planering av skolarbetet och fortbildning av lärare (studiedagar). Det lägsta antalet vardagar då undervisning i skolan skall pågå kan beräknas variera mellan 172 och 176 beroende på bl. a. det antal friluftsdagar som tas i anspråk (jfr UbU 1980/81: 37 s. 12). Det innebär att det verkliga antalet arbetsveckor är ca 35. Föredragande statsrådet skall enligt propositionen återkomma till regeringen med förslag om att ge SÖ i uppdrag att utarbeta informations- och servicematerial för självstudier, innefattande bl. a. tänkbara schemamodeller. Det främsta målet för arbetet bör enligt utskottets mening vara att pröva sådana lösningar som kan bevara så många lärarledda lektioner som möjligt ograverade. Skolorna bör också uppmärksammas på att koncentrationsdagar, skrivningar m. m. bör förläggas till tid då bortfallet av lärarledd undervisning blir den minsta. SÖ bör vidare överväga hur arbetet i skolan skall organiseras för att eleverna i exempelvis ett ämne med litet veckotimantal (t. ex. 2 veckotimmar) skall få undervisning i ämnet motsvarande om möjligt $(35 \times 2 =)$ 70 lärarledda lektioner. Utskottet nämner som en jämförelse systemet inom den kommunala vuxenutbildningen där undervisningen omfattar visst antal effektiva timmar (nettotimmar).

En angelägen åtgärd för att effektivisera undervisningen och minska bortfallet av lärarledd undervisning är att synkronisera lärarnas studiedagar med elevernas idrottsdagar. Eleverna bör i rimlig utsträckning själva kunna få ansvar för många av de uppgifter som hittills åvilat lärarna i samband med idrottsdagar.

Förstärkningsresursen skall enligt föredragande statsrådet så långt möj-

ligt fördelas till de grupper av elever som har störst behov av hjälp och stöd. SÖ skall enligt propositionen utarbeta metoder och råd för den lokala användningen av resursen. Dess utnyttjande skall senare utvärderas. Utskottet vill stryka under den inriktning av den fria resursanvändningen som regeringen förespråkar. Yrkande 6 i motion 1981/82: 32 är enligt utskottets mening tillgodosett genom uttalandena i propositionen.

Utskottet föreslår att riksdagen med anledning av proposition 1981/82: 14 samt motionerna 1981/82: 32 yrkande 1 i denna del, 1981/82: 40 yrkande 1 i denna del, 1981/82: 41 yrkande 1 i denna del samt 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del samt med avslag på motionerna 1981/82: 32 yrkande 6 och 1981/82: 40 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om självstudietimmar m. m., om en friare resursanvändning i gymnasieskolan samt om att en särskild handledarresurs inte behövs. Samtidigt föreslår utskottet att riksdagen med avslag på motionerna 1981/82: 40 yrkande 2 och 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del godkänner vad som i propositionen förordats om möjlighet att inte anlita ersättare vid kortare tjänstledighet för lärare och om användningen av på så sätt inbesparade lärartimmar i gymnasieskolan.

Enligt föredragande statsrådet har i ett system med möjlighet till självstudier bestämmelserna om *specialarbete* i årskurs 3 spelat ut sin roll. Statsrådet föreslår därför att föreskrifterna i timplanerna för gymnasieskolan om specialarbete i årskurs 3 av de tre- och fyraåriga linjerna upphävs. Specialarbetet bör fr. o. m. läsåret 1982/83 ersättas av möjligheten att anordna självstudier och av elevernas redovisning av resultaten av dessa studier, enskilt eller i grupp. Specialarbete bör inte heller förekomma i kommunal och statlig vuxenutbildning.

Enligt motionerna 1981/82: 32 yrkande 1 i denna del och 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del bör specialarbete finnas kvar både i gymnasieskola och vuxenutbildning.

Specialarbetet i dess nuvarande form bör enligt utskottets mening inte finnas kvar i de fall då en skolenhet i årskurs 3 tillämpar ett självstudie-system i enlighet med regeringens förslag. Vid de skolenheter där systematiska självstudier inte förekommer är det nödvändigt att i lämplig form av eleverna kräva ett självständigt arbete som påminner om specialarbetet. I övrigt har utskottet inte något att erinra mot vad som anförts om specialarbete i propositionen.

Det självständiga arbetet får inte leda till en sänkt ambitionsnivå när det gäller kunskaper och färdigheter. Resultaten i självstudierna bör bedömas och betygsättas med samma vikt som de övriga studierna i olika ämnen.

Väl fungerande självstudier fordrar planering och inskolning av eleverna i detta slag av självständigt arbete. Elevernas förmåga att arbeta självständigt måste tränas genom bl. a. en successiv förändring av deras arbetsuppgifter från dagläxa, över långläxa till beting. Utskottet utgår från att sådan inskolning kommer till stånd. När tiden för självstudier infaller måste de ha

fått lära sig att planlägga och genomföra uppgifter på egen hand. Genom ett sådant studiesätt åstadkoms på ett naturligt sätt en individualisering av skolarbetet. Det bör inte generellt ställas krav på att arbetet under självstudietiden förläggs till skolan.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen med avslag på motionerna 1981/82: 32 yrkande 1 i denna del och 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del godkänner förslaget i proposition 1981/82: 14 om att avskaffa specialarbete inom gymnasieskolan och kommunal och statlig vuxenutbildning.

4. Små undervisningsgrupper m. m.

Om särskilda skäl föreligger, får länskolnämnd i dag medge undantag från lägsta elevantal för anordnande eller bibehållande av undervisning. Sådana särskilda skäl har ansetts föreligga om ett uteblivet medgivande skulle innebära att exempelvis en studieväg inte kunnat anordnas eller en redan anordnad inte kunnat bibehållas. Om synnerliga skäl föreligger, får nämnden vidare medge delning av klass eller grupp i andra fall än när delning är föreskriven. I fråga om gruppstorlekarna 30 och 16 elever får länskolnämnden tillåta undantag med högre elevtal för visst ämne, om särskilda skäl föreligger.

Enligt föredragande statsrådets mening bör *länskolnämndernas möjligheter att bevilja dispenser* i de tre först nämnda fallen upphöra. Däremot bör länskolnämnderna även i fortsättningen i fråga om gruppstorlekarna 30 och 16 få medge undantag med högre elevtal, om särskilda skäl finns. Överväganden om finansiering av för små grupper i ett ämne samt extra grupper bör liksom överväganden om gruppdelningar enligt propositionen ske vid skolstyrelsernas och skolornas reguljära planering av vad som kan anordnas inom ramen för de totalt tillgängliga resurserna (t. ex. förstärkningsresursen).

I fråga om start och bibehållande av studieväg (linje, specialkurs, gren eller variant) med för få elever bör enligt propositionen i synnerliga fall SÖ kunna få medge dispens.

I motion 1981/82: 32 (yrkande 3) föreslås att länskolnämnden skall ha kvar rätten att medge dispens från lägsta antal elever för start och bibehållande av en studieväg. Enligt motionärerna bör det ankomma på SÖ att utfärda föreskrifter för nämndernas tillämpning. Enligt motion 1981/82: 42 (yrkande 1 i denna del) bör länskolnämndernas nuvarande dispensrätt inte inskränkas alls.

Utskottet delar uppfattningen i motion 1981/82: 32 att länskolnämnd bör kunna få medge dispens från kravet på visst antal elever för start och bibehållande av studieväg, om synnerliga skäl föreligger, t. ex. i glesbygd. Det bör enligt utskottets mening ankomma på SÖ att utfärda restriktiva anvisningar för nämndernas ställningstaganden i dessa avseenden. Vid

utarbetandet av anvisningar bör SÖ särskilt ta hänsyn till situationen för de elever som redan börjat studier i gymnasieskolan med dispens från lägsta elevantal för start eller bibehållande av undervisning och därvid beakta att den fritt disponibla resursen i enlighet med vad utskottet tidigare anfört har reducerats. Förslaget om inskränkning av länsskolnämndernas dispensrätt tillstyrks i övrigt.

Utskottet föreslår att riksdagen med anledning av proposition 1981/82: 14 och motion 1981/82: 32 yrkande 3 samt med avslag på motion 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om länsskolnämnds möjlighet att medge dispens från kravet på visst antal elever för start och bibehållande av studieväg m. m. Utskottet ansluter sig till uppfattningen i propositionen att frågor om finansiering av för små grupper i ett ämne m. m. i framtiden bör avgöras lokalt inom ramen för de totalt tillgängliga resurserna.

Enligt propositionen bör reduktion av timtalen för ämnen, i vilka lägsta antal elever för start av och fortsatt undervisning är 8 och i vilka gruppen kan uppgå till 30 elever, ske med mellan 20 och 25 % enligt viss schablon vid grupper om 8 till 11 elever. För ämnena latin och grekiska, i vilka lägsta antal elever för start av och fortsatt undervisning är 5, bör timreduktioner i konsekvens härmed göras vid grupper om 5 till 8 elever.

I motion 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del föreslås avslag på förslaget om generell *reduktion av lärartimtalet* för små undervisningsgrupper.

Förslaget om lärartimreduktion vid små grupper i latin och grekiska bidrar jämte andra förslag i propositionen enligt motion 1981/82: 41 (yrkande 1 i denna del) till drastiska minskningar på upp till 50 % av nuvarande undervisningsresurser för ämnena. Bland språken på gymnasieskolans schema är latin och grekiska ensamma i sitt slag i det avseendet att studiet av dem börjar under senare delen av gymnasieskoltiden. Om studiet i latin och grekiska skall leda fram till rimlig färdighetsnivå och därmed bli meningsfullt, måste lärarhandledningen ha en viss minsta omfattning. På grund av de särskilda omständigheterna föreslår motionärerna för dessa ämnen undantag från reduktionsregeln.

Vad gäller regeringens förslag om lärartimreduktion för små undervisningsgrupper utgår utskottet från att timplanens föreskrivna timtal läggs ut på elevernas veckoschema för att markera att det inte är fråga om en reduktion av lärokursen. Skolledningen får från fall till fall avgöra om någon del av de fria resurserna skall tas i anspråk för lärarledd undervisning under en eller flera av ifrågavarande timmar (jfr prop. s. 33). Utskottet utgår från att skolledningen härvid beaktar varje ämnes särskilda situation.

Elevunderlaget kan breddas och riskerna för en i förhållande till nuläget drastisk timtalsreduktion för grekiska något minska, om ämnet – som enligt propositionen förläggs till årskurs 3 – inte bara kopplas till val av latin i årskurs 2 utan också får väljas separat som alternativämne av icke latinläsande elever på humanistisk linje. Enligt uppgift från SÖ tillämpas

en sådan ordning vid pågående försöksverksamhet med grekiska i årskurs 3. Utskottet har inte något emot att så sker även i fortsättningen.

Utskottet föreslår att riksdagen med avslag på motionerna 1981/82: 41 yrkande 1 i denna del och 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del godkänner vad som i propositionen förordats om små undervisningsgrupper i gymnasieskolan. Reglerna bör tillämpas med utgångspunkt i förhållandena vid läsårets start.

Ämnet allmän språkkunskap omfattar bl. a. latinska låneord och deras kulturhistoriska bakgrund. I motion 1981/82: 41 (yrkande 2) föreslås att man av resursskäl ordnar *samläsning mellan latin och allmän språkkunskap* i årskurs 2 på små gymnasieorter, när antalet elever i de båda ämnena var för sig är litet. De båda elevgrupperna avses tidvis bli undervisade gemensamt.

För undervisningen i latin och allmän språkkunskap kan det enligt vad utskottet erfarit resursmässigt yara en fördel om de båda ämnenas lärarveckotimmar utnyttjas gemensamt i årskurs 2, när antingen antalet elever i allmän språkkunskap är lägre än åtta eller i både latin och allmän språkkunskap så litet att lärartimtalerna för grupperna reduceras var för sig. Riktlinjer med anvisningar för hel eller partiell samläsning av angivet slag under i första hand höstterminen i årskurs 2 bör utarbetas av SÖ. Utskottet föreslår att riksdagen med anledning av yrkande 2 i motion 1981/82: 41 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

5. Andra förslag till besparingar m. m.

I motion 1981/82: 32 (yrkande 5) föreslås att regeringen snarast bör vidta åtgärder för att finna former för en rationell samverkan mellan gymnasieskolan och kommunal vuxenutbildning.

Förutsättningarna för att åstadkomma ett bättre resursutnyttjande genom ökad *samordning mellan de olika slagen av utbildning på gymnasial nivå* (gymnasieskola, kommunal vuxenutbildning, arbetsmarknadsutbildning) har sedan flera år varit föremål för regeringens och riksdagens intresse. I tilläggsdirektiv år 1979 gav regeringen gymnasieutredningen i uppdrag att ta initiativ till en försöksverksamhet med fördjupad samverkan mellan olika utbildningsanordnare. Gymnasieutredningen har den 2 mars 1981 i samråd med utredningen om kommunal vuxenutbildning (U 1978: 04) inkommit med förslag till en sådan försöksverksamhet i Årjängs kommun. Försöket medgavs av regeringen den 7 maj 1981. I de fall intagning av 18–19-åringar till arbetsmarknadsutbildning övervägs skall samråd först ske med skolmyndigheterna för att fastslå att en utbildning inom gymnasieskolans ram inte är ett realistiskt alternativ i det enskilda fallet (prop. 1980/81: 126, AU 1980/81: 21, rskr 1980/81: 404).

Då det gäller möjligheten att åstadkomma besparing genom ökad samordning av kommunal vuxenutbildning och gymnasieskola är det, som

också framhålls i propositionen, självfallet nödvändigt att ta hänsyn till att de båda utbildningarna med kommun som huvudman fått olika organisatorisk utformning med hänsyn till att de vänder sig till i princip skilda målgrupper.

Enligt utskottets uppfattning är det nödvändigt att beakta samordningsfrågor mellan gymnasieskolan, kommunal vuxenutbildning, arbetsmarknadsutbildning och andra arbetsmarknadsåtgärder för ungdom. Utskottet förutsätter att dessa frågor snarast behandlas i särskild ordning inom regeringskansliet. Vad utskottet här anfört om åtgärder för samordning av viss utbildning på gymnasial nivå m. m. bör riksdagen med anledning av motion 1981/82: 32 yrkande 5 som sin mening ge regeringen till känna.

I motion 1981/82: 32 (yrkande 4) föreslås spärr mot s. k. *dubbelutbildning*. Motionärerna anser att den studerande inte utan särskild prövning efter genomgången, minst tvåårig gymnasial utbildning skall få påbörja en ny sådan utbildning. Påbörjande av nya studier i gymnasieskolan bör enligt motionärerna prövas genom individuell ansökan med hänsyn till det behov som föreligger i det enskilda fallet. Den studerande bör i sin ansökan ange de särskilda skäl som motiverar varför ytterligare gymnasieutbildning bör medges. Utbildningar i gymnasieskolan som bygger på genomgången grundutbildning, t. ex. högre specialkurser, bör dock undantas från en sådan prövning.

Enligt 9 kap. 9 § skolförordningen får inträdessökande som tidigare varit elev i gymnasieskolan på nytt tas in som elev endast på någon av följande slag av studievägar, nämligen antingen specialkurs som bygger på elevens tidigare utbildning i gymnasieskolan eller sådan linje eller specialkurs, som till sin inriktning avviker väsentligt från linje eller specialkurs som eleven förut tillhört.

Beträffande omfattningen av dubbelutbildning i gymnasieskolan har utskottet inhämtat från statistiska centralbyrån att av dem som togs in i gymnasieskolan för läsåret 1980/81 hade drygt 1% tidigare gymnasial utbildning i form av minst tvåårig linje eller minst tvåårig specialkurs. Av dem med dubbelutbildning togs ca 1/3 in på vårdlinjen. Detta innebär att av de intagna på vårdlinjen hade ca 4% tidigare gymnasial utbildning om minst tvåårig linje eller minst tvåårig specialkurs.

En strävan bör vara att undvika dubbelutbildning i gymnasieskolan. I vissa fall är detta dock oundvikligt. Att elever med teoretisk utbildning bakom sig genomgår yrkesinriktad utbildning är i många fall önskvärt för samhället och är kanske för individen det enda alternativet, om han eller hon inte vill gå arbetslös. Med fortsatt ambition från skolmyndigheternas sida att öka den arbetsmarknadsanpassade yrkesutbildningen inom gymnasieskolan kommer sannolikt denna typ av dubbelutbildning att minska. Utskottet anser att nyssnämnda bestämmelser i skolförordningen ger intagningsmyndigheten möjlighet att pröva den inträdessökandes skäl för att genomgå ytterligare en utbildning om två år eller mer.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1981/82: 32 yrkande 4.

Enligt motion 1981/82: 32 (yrkande 7) är det angeläget att regeringen snarast lägger fram förslag till åtgärder för att fylla vakanta *utbildningsplatser i gymnasieskolan* och för att inom ramen för anvisade resurser inrätta nya intagningsplatser.

SÖ har den 2 november 1981, alltså efter det att propositionen lagts fram, i en särskild rapport (P1 1981: 22) redovisat situationen i gymnasieskolan hösten 1981. Den 15 september 1981 gick totalt 280 625 elever i gymnasieskolan (exkl. elever i lärlingsutbildning, yrkesintroduktion och introduktionsprogram). Detta innebär en ökning jämfört med år 1980 med 19 600 elever (7,5 %). Antalet elever i årskurs 1 på linjer och grundskolanknutna specialkurser om minst ett år har sedan föregående år ökat från 113 298 till 118 444, dvs. med 4,5 %. Antalet 16-åringar är däremot i stort sett oförändrat, 100 färre än år 1980.

På de tvååriga yrkesinriktade linjerna ökade elevantalet med 4 429 eller 9%. Samtliga tvååriga teoretiska linjer utom musiklinjen har minskat från föregående år med totalt 1 199 elever eller 7%. De 3-4-åriga linjerna har tillsammans ökat med 4%.

Antalet utlagda elevplatser på linjer och grundskolanknutna specialkurser om minst ett år ökade från den 1 september 1980 till den 1 september 1981 med 1,6% till 124 151 elevplatser.

Den disponibla lediga intagningskapaciteten på linjer och grundskolanknutna specialkurser uppgick hösten 1981 till 3 160 platser varav 2 550 platser fanns på linjer. Det innebär en minskning av antalet ej ianspråktaga platser med nära 40% jämfört med situationen ett år tidigare. Aldrig tidigare, anför SÖ avslutningsvis, har den lediga kapaciteten varit så liten.

Regeringen har i proposition 1981/82: 25 med förslag till tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1981/82 lagt fram förslag om stimulansbidrag till kommun, om kommunen i sin gymnasieskola inom sektorn industri och hantverk anordnar ytterligare intagningsplatser på linje eller specialkurs eller inom gymnasial lärlingsutbildning. Utskottet behandlar förslaget i ett senare betänkande.

Att alla i gymnasieskolan utlagda platser skulle kunna tas i anspråk och att alltså delningstal och klassmedeltal skulle sammanfalla så att det över huvud taget inte finns vakanta utbildningsplatser, är självfallet ett i praktiken ouppnåeligt mål, eftersom gymnasial utbildning också anordnas på mindre tätorter och i glesbygd. Utskottet kan av SÖ:s nämnda rapport konstatera att skolmyndigheternas ansträngningar att fylla vakanta utbildningsplatser i gymnasieskolan nu börjar ge goda resultat. Utskottet utgår från att skolmyndigheterna ytterligare uppmärksammar problemet med vakanta platser i gymnasieskolan. Det nämnda stimulansbidraget bör också leda till en ytterligare ökning av antalet intagningsplatser i gymnasieskolan. Med den gjorda redovisningen och vad som i övrigt anförts anser

utskottet att motionsyrkandet är tillgodosett, varför motion 1981/82: 32 yrkande 7 bör avslås av riksdagen.

6. Åtgärder för genomförandet

Riksinternatskolorna och de privata skolor som omfattas av privatskolförordningen (1967: 270) skall enligt gällande föreskrifter i princip följa gymnasieskolans läroplan. Föreskrifterna om statsbidrag och vissa andra föreskrifter för skolorna utgår från denna förutsättning. Vad föredragande statsrådet har föreslagit rörande gymnasieskolan bör enligt propositionen i huvudsak gälla även dessa andra skolor. Det bör, heter det, ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att ta ställning till vilka mindre skillnader som kan visa sig påkallade.

Bergsskolan i Filipstad följer en särskild läroplan som SÖ fastställer. Läroplanen och vissa organisatoriska föreskrifter följer delvis samma system som gäller för gymnasieskolan. Detsamma är fallet med föreskrifterna om statsbidrag. För Bergsskolan bör enligt propositionen utgångspunkten vara att nuvarande system behålls t. v. Det kan emellertid, anför statsrådet, visa sig lämpligt att göra vissa förändringar i riktning mot vad som kommer att gälla för gymnasieskolan. Det bör ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att ta ställning till detta.

Förslagen för gymnasieskolan bör enligt föredragande statsrådet inte få någon inverkan på vad som gäller för enskilda yrkesskolor enligt förordningen (1971: 342) om enskilda yrkesskolor eller på vad som gäller för enskilda lanthushållsskolor som omfattas av stadgan den 28 juni 1963 för lantbrukets yrkesskolor.

Utskottet har inte något att erinra mot vad som i propositionen förordats om förändringar för riksinternatskolorna och andra privata skolor.

De samordnade timplanerna för de tre- och fyraåriga linjerna bör i enlighet med regeringens förslag tillämpas i årskurs 1 fr. o. m. läsåret 1982/83 och införas successivt med en årskurs i taget. För årskurserna 2, 3 och 4 används således läsåret 1982/83 de nuvarande timplanerna som successivt avvecklas med en årskurs i taget.

Det bör ankomma på regeringen att besluta om de övergångsanordningar som behövs med anledning av vad utskottet förordat. Riksdagen bör vidare bemyndiga regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att även i övrigt fastställa de ändringar som krävs i läroplanen för gymnasieskolan.

Riksdagen bör alltså i nu berörda avseenden avslå motion 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del.

7. Hemställan

Utskottet hemställer

1. att riksdagen beträffande upphävande av tidigare riksdagsbeslut om besparingar i gymnasieskolan avslår motion 1981/82: 42 yrkande 2,
2. att riksdagen beträffande mer samordnade timplaner för de treåriga ekonomiska, humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga linjerna samt den fyraåriga tekniska linjen i gymnasieskolan med anledning av proposition 1981/82: 14 samt motionerna 1981/82: 32 yrkande 2, 1981/82: 38 och 1981/82: 39 och med avslag på motionerna 1981/82: 40 yrkande 1 i denna del och 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
3. att riksdagen beträffande självstudietimmar m. m., en särskild handledarresurs och en friare resursanvändning med anledning av proposition 1981/82: 14 och motionerna 1981/82: 32 yrkande 1 i denna del, 1981/82: 40 yrkande 1 i denna del, 1981/82: 41 yrkande 1 i denna del och 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del samt med avslag på motionerna 1981/82: 32 yrkande 6 och 1981/82: 40 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt beträffande möjlighet att inte anlita ersättare vid kortare tjänstledighet för lärare och användning av på så sätt inbesparade lärartimmar med avslag på motionerna 1981/82: 40 yrkande 2 och 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 14,
4. att riksdagen beträffande avskaffande av specialarbete inom gymnasieskolan samt inom kommunal och statlig vuxenutbildning med avslag på motionerna 1981/82: 32 yrkande 1 i denna del och 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 14,
5. att riksdagen beträffande länskolnämnds möjlighet att medge dispens från kravet på visst antal elever för start och bibehållande av studieväg m. m. med anledning av proposition 1981/82: 14 och motion 1981/82: 32 yrkande 3 samt med avslag på motion 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
6. att riksdagen beträffande timreduktioner vid små undervisningsgrupper i gymnasieskolan med avslag på motionerna 1981/82: 41 yrkande 1 i denna del och 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 14,
7. att riksdagen beträffande riktlinjer för samläsning i vissa fall mellan latin och allmän språkkunskap med anledning av motion 1981/82: 41 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. att riksdagen beträffande åtgärder för samordning av viss utbildning på gymnasial nivå m. m. med anledning av motion 1981/82: 32 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
9. att riksdagen beträffande dubbelutbildning avslår motion 1981/82: 32 yrkande 4,
10. att riksdagen beträffande åtgärder för att bättre fylla vakanta utbildningsplatser i gymnasieskolan m. m. avslår motion 1981/82: 32 yrkande 7,
11. att riksdagen beträffande förändringar för riksinternatskolorna och andra privata skolor med avslag på motion 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 14,
12. att riksdagen beträffande förändringarnas ikraftträdande med avslag på motion 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 14,
13. att riksdagen med bifall till proposition 1981/82: 14 och med avslag på motion 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del bemyndigar regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att även i övrigt fastställa de ändringar som krävs i läroplanen för gymnasieskolan.

Stockholm den 3 december 1981

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Stig Alemyr (s), Hans Nyhage (m), Bengt Wiklund (s), Jörgen Ullenhag (fp), Lars Gustafsson (s), Rune Rydén (m), Helge Hagberg (s), Sven Johansson (c), Lennart Bladh (s), Lena Hjelm-Wallén (s), Kerstin Göthberg (c), Ylva Annerstedt (fp), Sigvard Persson (c), Göran Persson (s) och Göran Allmér (m).

Reservationer

Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Helge Hagberg, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén och Göran Persson (alla s) har avgivit följande reservationer.

1. Självstudietimmar och en friare resursanvändning m. m. (mom. 3)

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Att eleverna" och på s. 10 slutar "i gymnasieskolan" bort ha följande lydelse:

En av de bärande principerna för gymnasiereformen år 1964 var att ge större utrymme åt aktivt, självständigt arbete av de studerande. En ökad arbets- och studiefostern i kombination med att hos eleverna utveckla ett självständigt och kritiskt betraktelsesätt skulle uppnås på flera vägar, självfallet främst genom de olika studievägarnas innehåll och undervisningens utformning. Som ett led i strävandena att utveckla och träna de studerandes förmåga till självständigt arbete och tänkande infördes långläxa, beting och specialarbete. Gemensamt för samtliga dessa aktiviteter var att de skulle förberedas, genomföras, utvärderas eller redovisas med hjälp av lärare som handledare. Härigenom blir självstudier pedagogiskt meningsfulla. Med den utformning regeringen föreslagit för s. k. självstudier vilket i själva verket innebär lärarlösa lektioner går det inte att hävda att förslaget skulle ha pedagogiska fördelar. Detta har också tydligt framgått av den massiva kritik som riktats mot förslaget från lärare och elever.

För de s. k. självstudier som föreslås i propositionen har regeringen inte beaktat behovet av tillräcklig omställningstid för de nya krav som utökat självständigt arbete ställer, kravet på fortbildning av lärare för de nya handledaruppgifterna, kursplaneförändringar samt läromedel som är anpassade till den nya situationen samt nya krav på lokaler och utrustning, t. ex. grupperum och studieceller och varierande arbetsmaterial liksom förstärkta biblioteksresurser. Förslaget grundar sig således inte på pedagogiska motiv. Utgångspunkten i propositionen är i stället att avsevärt minska gymnasieskolans resurser. Mot denna bakgrund kan utskottet inte ställa sig bakom det förslag om självstudietimmar och en särskild handledarresurs som läggs fram. Enligt utskottets mening bör i stället anslaget Bidrag till driften av gymnasieskolor för budgetåret 1982/83 ökas med 70 milj. kr. jämfört med vad regeringen avsett.

Regeringens förslag om att sammanföra vissa specialdestinerade bidrag i gymnasieskolan till en förstärkningsresurs kan utskottet acceptera. Regeringen försöker ge intrycket av att förstärkningsresursen skall kunna tas i anspråk för att tillgodose alla de skiftande behov som föreligger. Dessa är delvis en direkt följd av minskningen av statsbidraget enligt propositionen.

Huvuddelen av den nuvarande förstärkningsresursen är direkt inriktad på åtgärder för elever med skolsvårigheter. Enligt utskottets mening får resurserna för sådana åtgärder inte minska. Riksdagen bör därför kraftfullt uttala att en självklar utgångspunkt vid fördelningen av förstärkningsresursen bör vara att tillgodose dessa elevers behov. Erfarenheterna av fördelningen av förstärkningsresursen i grundskolan visar att det behövs klara och entydiga modeller samt exempel för den lokala tillämpningen så att inte ändamålet med förstärkningsresursen skall gå förlorad. SÖ bör ges i uppdrag att utarbeta modeller och exempel för den lokala tillämpningen av en friare resursanvändning i gymnasieskolan.

Utskottet föreslår att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 32 yrkande 1 i denna del och yrkande 6 samt med anledning av proposition 1981/82: 14 och motionerna 1981/82: 41 yrkande 1 i denna del och 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del samt med avslag på motion 1981/82: 40 yrkande 1 i denna del och yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om självstudietimmar, om en friare resursanvändning i gymnasieskolan samt om att en särskild handledarresurs inte behövs. Samtidigt föreslår utskottet att riksdagen med avslag på motionerna 1981/82: 40 yrkande 2 och 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del godkänner vad som i propositionen förordats om möjlighet att inte anlita ersättare vid kortare tjänstledighet för lärare och om användningen av på så sätt inbesparade lärartimmar i gymnasieskolan.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen beträffande självstudietimmar, en särskild handledarresurs och en friare resursanvändning med bifall till motion 1981/82: 32 yrkande 1 i denna del och yrkande 6 samt med anledning av proposition 1981/82: 14 och motionerna 1981/82: 41 yrkande 1 i denna del och 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del samt med avslag på motion 1981/82: 40 yrkande 1 i denna del och yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt beträffande möjlighet att inte anlita ersättare vid kortare tjänstledighet för lärare och användning av på så sätt inbesparade lärartimmar med avslag på motionerna 1981/82: 40 yrkande 2 och 1981/82: 42 yrkande 1 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1981/82: 14,

2. Specialarbete (mom. 4)

Under förutsättning av bifall till reservation 1

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar "Specialarbetet i" och på s. 11 slutar "statlig vuxenutbildning" bort ha följande lydelse:

Utskottet, som anser att det är betydelsefullt att främja självständigt

arbete för eleverna, kan inte ansluta sig till föredragande statsrådets förslag att avskaffa specialarbetet i dess nuvarande form. I stället bör sådana arbetsätt, som medför att eleverna tar ökat ansvar för studierna, utökas och ges fastare former än vad som ofta förekommer i dagens skola. Specialarbetet bör således finnas kvar såväl i gymnasieskolan som i kommunal och statlig vuxenutbildning. Riksdagen bör avslå regeringens förslag i denna del.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. att riksdagen beträffande avskaffande av specialarbete inom gymnasieskolan samt inom kommunal och statlig vuxenutbildning med bifall till motionerna 1981/82: 32 yrkande I i denna del och 1981/82: 42 yrkande I i denna del avslår proposition 1981/82: 14,

Förslag till timplaner för linjerna E, H, S, N och T

	Årskurs 1					Årskurs 2					Årskurs 3					Årskurs 4		
	E	H	S	N	T	E	H	S	N	T	E	H	S	N	NT ^o	T	E	T
Svenska	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	2,5		
Engelska	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3		
B-språk/C-språk	3	3	3	3	3	3	3/0 ^z	3/0 ^z	3	3	3	3/0 ^z	3/0 ^z	3/0	3	3		
C-språk	0/4 ^x	4	4/0 ^y			0/3 ^x	3	3/0 ^y			(3) ^x	3						
Allmän språkkunskap						3/0					0/6 ^s							
Latin						0/7 ¹												
Historia						5	5				4	5	5	6/4	4	4		
Religionskunskap											2	2,5	2,5	2,5/2	2	2		
Filosofi											2	2	2	2/0	2/0			
Psykologi											2	2	2	0/2	0/2			
Samhällskunskap	3	3	3	3		2,5	2,5	2,5	2,5	0/2,5 ^x	2	6/0	6		3	3		
Socialkunskap					0/3 ^y													
Ergonomi																		2-3
Matematik	5	5	5	6	6	3/0 ^x	3	5,5	5,5	5,5	(3) ^x	3	4	4	4	4		
Naturkunskap	4/0 ^x	4				4/0	4											
Fysik				3,5	3,5		4		4	4				3	3	3		
Kemi				3,5	3,5				3,5	3,5								
Biologi									2	2/0 ^x				3	3			
Naturvetensk. variantämne									0/2 ²					0/6 ⁴				
Teknologi										4,5								
Övriga tekniska ämnen					5										12			28-31
Konst- och musikhistoria						2	2	2/0										
Musik/Teckning	2	2	2			0/3 ^z	0/3 ^y											
Estetiskt specialämne												0/3 ^z	0/3 ^z					

	Årskurs 1				Årskurs 2				Årskurs 3				Årskurs 4	
	E	H	S	T	E	H	S	T	E	H	S	N	NT ^o	T
Företagsekonomi	4				6				2					2-4
Administration					2				6/0					
Rättskunskap					3				(3) ^x					
Arbetsmetodik					3				0/6					
Ekonomiskt specialämne														
Maskinskrivning														
Stenografi														
Gymnastik	2	2	2	2	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	3	3	3/2,5	2,5	2,5
Timmar till förfogande	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Summa	30	30	30	30	32	32	32	32	34	34	34	34	34	35

x, y Ett ämne väljs
 x, z Ett ämne väljs
 i någon av grupperna x, y, z

0/7¹ H halv-klassisk variant
 0/2² N variant
 0/6³ H halvklassisk variant
 0/6⁴ N variant

° För elever som efter två år på T-linjen vill slutföra sina studier på N-linjen

H helklassisk variant med 6 vtr grekiska i utbyte mot två av ämnena engelska, B- och C-språk. Or också som alternativämne för icke latinläsande på H-linjen

Förslag till alternativa timplaner för tre- och fyraåriga linjer vid begränsat elevunderlag

	Årskurs 1			Årskurs 2					Årskurs 3				
	EHS	NT	E	H	S	N	T	E	H	S	N	NT°	T
Svenska	3	3	3	3	3	3	3	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	2,5
Engelska	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
B-/C-språk	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
C-språk	4/0 ^{ES}		3/0	3	3/0								
Allmän språkkunskap				3/0									
Latin				0/6,5					0/5,5				
Historia				3,5	3,5			4	5,5	5,5	4	4	4
Religionskunskap								2	2,5	2,5	2,5	2	2
Filosofi								2/0	2	2	2/0	2/0	
Psykologi	3		2,5	2,5	2,5	2,5	0/2,5	2	2	2	0/2	0/2	3
Sambällskunskap	0/3 ^{ES}		0/3		0/3			2	5,5/0	5,5	2	3	
Socialkunskap													
Matematik	5	6	3		3	5,5	5,5	3		3	4	4	4
Naturkunskap	4			3,5/0	3,5								
Fysik		3,5				4	4						
Kemi		3,5				3,5	3,5				3	3	3
Biologi						2	2/0				3	3	
Teknologi		5					4,5						12
Övr. tekniska ämnen													
Konst- och musik-													
historia					2	2							
Musik/Teckning				2	2	2							
Företagsekonomi	2		6					9					
Rättskunskap								0/2					
Arbetsmetodik			3					2					
Maskinskrivning			2										
Gymnastik	2	2	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	3	3	3	2,5	2,5
Timmar till för-													
fogande	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Summa	30	30	32	32	32	32	32	34	34	34	34	34	34

° För elever som efter två år på T-linjen vill slutföra sina studier på N-linjen

0/5,5 La som alternativämne på H-linjen

0/6,5 La som alternativämne på H-linjen